

1 MATEMATIČNO

Proč vůbec uvažujeme o matematicku a nakolik toto bádání spadá do oblasti filosofických úvah? Je nesporné, že účastní-li se kdokoli přemýšlení o tom, co jest, nesporně se zaplétá s filosofií a protože něco jako matematicku, alespoň v to doufáme, jest, ukazuje se tím, že bychom tomuto problému mohli a měli věnovat pozornost¹. Zároveň však naše zaměřenost na matematicku není něčím, co by bylo libovolně zvoleno jako předmět meditace, ale je něčím, co vystupuje nutkavě jako důležitý aspekt jsoucna samotného a co tudíž, i když zprvu intuitivně, dráždí lidské myšlení k jeho prostoupení s nadějí, že snad skrze objasnění toho, co jest matematicku, se mu podaří přiblížit se k jsoucnům samotným a snad i zároveň k tomu, jak se lidské myšlení může vůbec k jsoucnům dostat a tak je rozpoznat v jejich čistotě.

Základní otázkou je, zda jsoucno je stejnorodé a odlišnost kvalit, které na základě vytržených stimulů konstituuje lidské myšlení jako věci, jsou jen zdaje; jde tedy o to, zda pozorované kvalitativní odlišnosti spočívají v kvalitativních odlišnostech jsoucen, nebo nikoli, tedy zda můžeme hovořit o kvalitách v ontologickém pojetí.

1.1 Předběžná úvaha

Zdaj je jev poukazující k něčemu, co je za ním a k čemu poukazuje. Tak např.² teplota u nemocného poukazuje nikoli na sebe, ale na nemoc, která je za tímto zdajem. Zdaj takto znamená nikoli to, na co se tážeme, ale má význam jen ve vztahu k tomu, co je skryto a k čemu se musíme dopátrat. V našem případě týkající se rozhodnutí o kvalitativní odlišnosti jsoucen, nebo jejich kvantitativní stejnorodosti, by kvalita byla jen zdajem poukazujícím na kvantitativní stejnorodost jsoucen. Může tomu tak být proto, že lidské myšlení vytrhuje různě obsažné stimuly stejnorodostí, které pak konstituuje v mysli na základě strukturních kadlubů, takže výsledkem je konstituovaná kvalitativní odlišnost věcí lidským myšlením. Kvalitativní odlišnost by v tomto případě byla apriorní zatížeností lidského myšlení při konstitucích světa.

Druhým případem, který je nutno zvážit, je ten, kdy jsoucna jsou kvalitativně odlišná, a proto principiálně neredukovatelná na stejnorodou kvantitu. Jsoucna jsou kvalitativní a to, co lidské myšlení poznává při vědeckých projekcích, jsou jen různá množství

1 Ostatně jak již učinili mnozí z filosofů před námi.

2 Tento příklad si vypůjčujeme od M. Heideggera.

a frekvence kvalitativně odlišných jsoucen, které se lidskému myšlení podaří vytrhnout a při konstituci věcí znovu vzájemně pospojovat, smíchat, přičemž snad i udržovat kvantitativní poměry, v nichž jsou kvalitativně různorodá jsoucna určená myšlením.

Jsoucno je peras, je určeno svou kvalitou. To, co je stejnorodé, ne-definovatelné, je bytí. Kvalita tedy není, v našem pojetí, zdaj. Lidské myšlení se při projekcích setkává s kvalitativně různorodými jsoucnými, a proto druhá z výše uvedených možností je pro nás platným předpokladem. Jestliže by se však lidské myšlení při svých projekcích pracovalo skrze jsoucna až k bytí a pojalo bytí do poznávacích procesů, pak by se mohlo dopracovat až k neurčitému a stejnorodému.

Jak se však srovnat s tím, že kvantifikace ve vědách slaví takové úspěchy a je snad nejefektivnějším nástrojem lidského myšlení při jeho konstitucích věcí a jejich vysvětlování, když si lidské myšlení ze svých projekcí přináší rovnou kvalitativně odlišné stimuly? Jednou z možných odpovědí je, že kvality nedostačují pro trvalé a opakované konstituce věcí, že zde musí být ještě něco dalšího a předběžně poznamenejme, že to jsou poměry, v nichž jsou namíchávány kvality, aby daly možnost výskytu věcí.

Podívejme se, jak se touto problematikou zabývá M. Heidegger, když analyzuje Descartesův ontologický postoj. Heidegger především tvrdí, že jediným přístupem ke jsoucnu (v naší terminologii k věcem) je dle Descarta poznání jako intellectio, a to jako matematicko-fyzikálního poznání. A Heidegger dodává:

*Matematické poznání platí za takový způsob uchopení jsoucna, který si vždy může být jist tím, že bytí jsoucna, jež uchopil, bezpečně drží. To, co má takový způsob bytí, že vyhovuje bytí přístupnému v matematickém poznání, to ve vlastním smyslu slova **jest**. Toto jsoucno je to, **co je stále tím, čím je**; na zakoušeném jsoucnu světa je tudíž jeho bytí ve vlastním smyslu tvořeno tím, o čem lze ukázat, že to má charakter stálé setrvalosti, jako remanens capax mutationum (to, co setrvávajíc je schopné změn). Ve vlastním smyslu **jest** to, co neustále setrvává. Něco takového poznává matematika. Co je **skrze ni** na jsoucnu přístupné, to tvoří jeho bytí.³*

Toto nechť se nám stane základním východiskem zkoumání toho, co jsou to kvantity.

Bytí stále tímtež, ať již z toho něco ubude nebo k tomu něco přibude; tedy být tím: co setrvávajíc je schopné změn; či obráceně: mění se setrvává – co to jen může být, když víme, že to poznává matematika? Takovéto něco mohou být jen **poměry** (neboli vztahy), v nichž jsou jsoucna určená, poměry, které se mohou proměňovat,

3 Heidegger, M.: Bytí a čas. Praha, Oikúmené 1996, s. 119

avšak jen ve stejných (stacionárních) vzájemných závislostech a nic se na jsoucnu nemění, neboť stejné poměry kvalit dají vždy vzniknout témuž jsoucnu. Jsou-li poměry jiné, vzniká jiné jsoucno. Takto matematika bezpečně drží **bytování jsoucna**.⁴

Descartes připisuje matematickým, respektive geometrickým útvarům ontologický statut, čímž se stane, že jsoucna jsou pro něj jen geometrické či rozprostraněné útvary, které jsou však v neustálém pohybu. Množství pohybu pak je vloženo Bohem a dále se vše již děje interakcemi. Zde je nesporně navazující linie na Aristotelovské pojetí vývoje, ale zároveň i jeho překonání, protože konečnou polohu těchto geometrických jednotek neurčuje předem daný účel, ale tato vzniká srážkami a lze ji vypočítat. To je velký Descartův přínos.

Matematice však nejde o smysl bytí, ale o bytování jsoucna, o jeho výskytovost. Matematika stanovuje, za jakých poměrů může určité jsoucno být; a také být tím, čím jest. Takto je matematika projevem pohybu, který určuje jsoucna. Nejde v prvé řadě o zkoumání toho, jaké je jsoucno, ale o jeho bytování, jde o jeho **jest**. Tím, že se něco takového odhaluje, musí to zároveň být na jsoucnu nějak přístupné.

Co to znamená?

Jsoucno, i když je peras jako kvalita, musí mít ve svém základu také něco, co je přístupné svou stejnorodostí, kdy peras jsou kvanta, tedy to, co můžeme po matematickém uchopení pevně držet. Držením těchto stejnorodostí pronikáme do vnitřních poměrů jsoucna, vymezujeme jeho strukturu a sílu vazeb elementů, čímž i vzájemných vztahů kvalit, z nichž je jsoucno poskládáno, a tak jej poznáváme. Lidské myšlení pak to vše sleduje při svých projekcích a snaží se tento pohyb zopakovat, když konstituuje svět. Matematiciĉno je tedy v této přístupnosti. A skrze to, co je přístupné může lidské myšlení rekonstituovat jsoucna jako svět.

Matematiciĉno, to nejsou, podle našeho názoru, nějaké samostatné entity, ale jsou to poměry (vztahy) kvalit, z nichž je tvořeno jsoucno, a jedině v nichž se může jsoucno vyskytovat. Matematika se vždy vyjadřuje jen k jedné stránce jsoucna, k stejnorodosti. Bytování jsoucna, jeho výskytovost je tedy v poznávacím modu matematiky absolutní, neboť ustanovením kvantitativních poměrů je jsoucno stále tím, čím je.

Absolutno je čistá kvantita...

*Kvantita je čisté bytí, v němž se určenost již nestanovuje jako jednotná se samým bytím, ale jako překonaná, nebo indiferentní.*⁵

4 Vezmeme-li jako příklad obvod kružnice, pak r ve vzorci $2\pi r$ může být libovolné, a přesto jde stále o obvod kružnice.

5 Hegel, G. F. W.: *Malá logika*. Bratislava, SAV 1961 s.134 a 135

Tím je ovšem role a efektivita matematiky vysvětlená jen z části. Matematika je při vědeckých projekcích lidského myšlení mezi jsoucna tak úspěšná proto, že sleduje poměry umožňující výskytovost jsoucna. Nezaměřuje se na bytí, tedy na smysl bytí, ale na jsoucna a jejich bytování, které má vždy podobu něčeho setrvalého. Jsoucna v této naší interpretaci jsou kvalitativně určená, ale jejich bytování spočívá na poměrech těchto kvalit, a to je předmětem matematického poznávání.

To platí i o vztazích mezi jsoucnými. Jsoucna jsou vždy navzájem v nějakých poměrech a jsou to právě tyto poměry, které jsou matematickým. Poměry zajišťují bytování jsoucna, neboť jsoucna se navzájem udržují, podírají tím, že jsou ve vzájemných poměrech. Nejde tedy jen o jejich vzájemné vztahy (die Beziehungen), ale o poměry (die Verhältnisse).⁶ Zjišťováním a odhalováním těchto poměrů jsou zároveň zjišťovány nutnosti, v nichž se jsoucna mohou vyskytovat, a tak jsou rovněž vytvářeny podmínky pro konstituce světa.⁷ Měření pak odhaluje právě tyto poměry, čímž také odhaluje, jak jsoucna mohou být a jak jediné může lidské myšlení konstituovat věci a svět.

Matematika však navíc je také něčím, co může samostatně zkoumat jen tyto poměry (a odhlížet přitom od jejich kvalit), kombinovat je a tak dospívat k dalším výsledkům, v nichž jsou jsoucna jako potenciality, jinými slovy – jaké jsou možné výskyty dalších jsoucna. Lidské myšlení pohybující se v matematice abstrahuje od dalších stránek jsoucna a soustřeďuje se jen na jejich výskytovost, kterou zkoumá jako něco samostatného. Poměry (kvanta) se tak stávají jsoucnem, které je zapotřebí poznávat jako jiná jsoucna a jsou tedy předmětem vědeckého poznávání. Také tato jsoucna (tzn. kvanta) jsou skutečná jen v poměrech určujících jejich výskytovost, mimo něž se nemohou vyskytovat.

Lidské myšlení pohybující se v idealizační rovině nekonstituuje matematiku, ale tím, že konstituuje svět, konstituuje současně i matematické poměry. Poměry tedy nejsou věcmi. Jsou, řečeno Heideggerovými slovy, *rozvrhy* jsoucna (věcí). Lidské myšlení si přitom pomáhá také abstrakcí, která je mluvením: *toto charakterizuje to a toto necharakterizuje to; nebo bez toho je toto stále tímtéž*. Tím se lidské myšlení může rovněž dopracovat k poměrům nutným pro výskytovost konkrétní věci.

6 das Verhältniss – poměr, vztah; die Beziehung – vztah, styk

7 To, co máme na mysli je nejlépe možné ilustrovat na příkladu poměrů čtverců nad odvěsnami a přeponou, které pokud se rovnají, pak existuje také pravouhlý trojúhelník; pokud se nerovnají, pak pravouhlý trojúhelník neexistuje.

Matematika dále zjiřtuje vzájemnost poměrů a možností výskytovosti jsoucen a věcí a následně i to, zda při změněných poměrech se proměňují i další vlastnosti jsoucen a věcí. A tak se za poměry mohou skrývat rozličné velikosti, tvary, struktury a dokonce i kvality jsoucen i věcí. To vše lidské myřlení zjiřtuje operacemi s poměry. Jde o axiomaticko deduktivní výstavbu matematiciĉna. Zda nově ustanovené poměry odpovídají předpokladům lze pak jen dodatečně zjistit při projekcích mezi jsoucna a následných konstitucích věcí.

V tomto zamýřlení se pokusíme objasnit nikoli to, co je matematika jako věda (či vědecká metoda), ale něco, co je za touto vědou a co by zároveň mohlo být vhladem do ontologické problematiky tak, jak je dlouhodobě prozkoumávána filosofy různých epoch. Budeme tedy zkoumat matematiciĉno. Zamýřlení však nebude z oblasti historicko-filosofických bádání, nýbrž výpovědí autorovou⁸.

Nuže začněme!

1.2 Problém počátku

Na začátku vřdy stojí otázka, **co to je začátek** sám o sobě. Co je oním počátečním bodem, od něhož, či přesněji, z něhož se vše odvíjí vytvářejíc jak všehomír, tak třeba i tuto úvahu. Doufáme, že zkoumáním počátku se také přiblížíme matematiciĉnu.

8 Oblast historicko-filosofických bádání by v tomto případě mohla být velmi užitečná, neboť zejména v počátcích formování filosofického myřlení se problém matematiciĉna objevuje s naléhavostí a matematiciĉno společně se stanovením počátků determinuje pojetí světa. Vše je tedy v tomto období spjato s počátkem a ať již je jeho určení jakkoli rozmanité, počátek stojí za vším. Chceme-li pojednávat o matematiciĉnu, pak v této souvislosti je nutné zmínit se, že antiĉtí filosofové neměli na mysli kupecká čísla, ale čísla božská, která nebyla sčitatelná, nebo dělitelná, nýbrž byly to symboly. Takto je nutné zmínit se o Pythagorejcích a zejména o pozdním Platonovi z jeho dialogu Timaios, v němž rozpracovává pythagorejské učení o číslech a aplikuje svou řadu čísel (1, 2, 3, 4, 9, 8, 27) na mísení čtyř živlů. Tím se syntetizuje prostorovost určení (neboť Pythagorova řada (1, 2, 3, 4) je pravděpodobně určením geometrickým (1 = bod; 2 = přímka; 3 = rovina; 4 = těleso) jak tomu porozuměl Aristoteles) se substancemi, které jsou zároveň i vyjádřením skupenství (země = tuhé; voda = kapalné; vzduch = plynné; oheň = ??? plasma) a jako takové vystupují i jako negativy jiných živlů, anebo jako možnost jejich smísení.

V takovýchto filosoficko-historických ilustracích by bylo možno pokračovat, zejména pak myřlenkami o geometriĉnu, které má být u Descarta základem pro rovnicové vyjádření věcí, avšak náš přístup bude odlišný, bude jen naším svědectvím.

EPILOG – I

Epilogem se rozumí doslov povětšinou k nějaké knize, v níž autor vyjádří ještě jednou své pocity k tomu, co se mu většinou nepodařilo sepsat a tak se snaží čtenáři ještě jednou nějak jinak přiblížit své úmysly, či myšlenky předcházející konci knihy.

Tento epilog je psán z jiných pohnutek. Je to jakýsi epilog života, jež sice nekončí, ale kdy končí něco, co by skončit mělo a kdy by měl začít vstup do něčeho nového, i když to nebude nová kniha.

Co by tedy mělo skončit?

Skončit by měl duch doby, kterou společně tvoříme a v níž žijeme. Tento duch je nepříjemný v mnoha hlediscích, a to nejen proto, že není duchovní, ale především proto, že je nehezky, že jde proti všemu, co se v historii lidství pokládalo za hodnotné a smysluplné (i když si plně uvědomujeme, že v minulosti bylo mnoho nesnesitelného a že doba, kterou tady a teď prožíváme, patří k nejpovedenějším). Onen konec by však neměl být návratem, tedy renesancí dob dřívějších, ale počátkem něčeho, co nelze přesně charakterizovat, ale co by mělo nastávat naším společným vhladem a úsilím.

Nejprve však ještě jednou: co by mělo skončit?

Především by měla skončit **agrese** ve všech svých formách.

Je nepochybné, že člověk je dosti agresivní nahá opice a že právě díky své agresivitě vůči přírodě i všemu a všem, kteří s ním sdílejí tento svět, dobyl své specifické místo na glóbu a možná i v kosmu. Agrese a její projevy se nacházejí všude, kam se podíváme a jde nejen o projevy patologické, ale i takové, které se již stávají každodenní součástí našich životů, jakými jsou tlačenice v dopravních prostředcích a zároveň i boj mezi mladými a starými o jediné volné sedadlo v autobuse, nebo hrubost ve frekvenci používaných slov a ztráta intimity při vyrvávání do mobilních telefonů ve veřejném prostoru. Telefonní budky, kde se člověk ukryl, když chtěl někomu něco sdělit, nikdo nepoužívá (a ani snad již nejsou), sděluje to veřejně všem, které to nezajímá a obtěžuje všechny kolem sebe hlukem a sděleními, kde se právě nachází. A co je horší, lidé ztrácí míru pro zhodnocení toho, co ještě lze tolerovat, a tak se brutalita jejich agrese stupňuje.

Agresi je možné rozdělit na reaktivní a institucionální. Reaktivní agresivita je přirozenou obranou organismu vůči okolí, kdy při ohodnocení nebezpečí nízkým stupněm je většinou vyvolána reakce ztuhnutí; vyšší stupeň nebezpečí vyvolá reakci útěků; a teprve, když není možnost kam utéci, přichází agresivní útok. Institucionální

agrese je přímá a plánovaná, nejde tedy o obranu, ale o bezprostřední a předem připravený útok a je úplně lhostejno, zda se jedná o fyzické ubližování, nebo psychické násilí. Obojí typ agrese je se stupňujícím se stresem a strachem každodenně přítomný. Jeho příčinami mohou být nejen nesplácené hypotéky, ale také opakovaně ukazované vzorce agresivního chování v televizních zprávách, či filmech. Tyto se pak stávají návodem, jak lze obdobnou situaci řešit.

Obviňuji televizní společnosti a výrobce akčních filmů. Není to tak, že si člověk může vybrat, nakolik bude napodobovat televizní, či filmové hrdiny. Frontální laloky našich mozků (oblast F5) jsou vybaveny tzv. zrcadlovými neurony, které máme pro napodobování všeho, co vidíme. Experiment nazvaný Bobo-doll dokazuje, jak jsou zrcadlové neurony aktivní, když se jedná o agresivní reakce. Oč v něm šlo. Dětem byl předveden krátký film, v němž dospělá žena nejprve křičela a později vzala kladívko a tloukla do hlavy hadrové panenky. Děti pak byly vpuštěny do obdobné místnosti, jakou před chvílí viděly ve filmové ukázce a chovaly se stejně. Vzaly panenku, křičely na ni a tloukly ji do hlavy kladívkem. Akční seriály jsou návodem a zrcadlové neurony se takto učí jak se chovat ve společenských stycích, když se člověk dostane do stresové situace. Jistěže máme možnost takovéto nápodoby vetovat, ale frekvence, v nichž se nám dostává agresivních návodů ze všech stran, snadno přehluší chybějící morální vzory.

To je jen jedna z oblastí našich životů, s kterou je zapotřebí skoncovat.

Jiným problémem je oblast, která nutí lidi nikoli k plnosti prožití svého života, ale ke **kariéře**.

Co to znamená kariéra?

Etymologicky kariéra znamená cesta, ale také kára, kterou po cestě tlačíme. Jde tedy o cestu, na níž jsme se vypravili a kde chceme něco znamenat, kde chceme něco významného předvést, nebo dokázat, a tím i něco ostatním odkázat a sebe ukázat. Takovéto pojetí kariéry je inspirující a lze ho jen ocenit. Budování kariéry vyžaduje námahu, velký vklad schopností a soustředěnost a výsledkem pak je ocenění od druhých, dosažení prestiže. Dnes se však význam tohoto pojmu proměnil, jako ostatně mnohé, a znamená spíše zaujetí významně oceňovaného, ve smyslu dobře placeného (nebo mocensky zajištěného) postavení.

Být úspěšný za každou cenu. Všechny mediální prostředky neustále vnucují perspektivu úspěchu a být úspěšný dnes znamená být známou osobností, či VIP osobností. Nejde tedy o to něco znát, ale být známým a je jedno proč je člověk známým, zda proto, že něco vy-

tvořil, nebo že má za sebou nějaký skandál. Důležité je být na internetu, či v novinách a televizi. Kritériem úspěšnosti je *být viděn*. Kariéra nutí mnohé k tomu, aby byli bohatí, nikoli šťastní. Kariéra není podložena znalostmi, ale známostmi. Buduje se bezohledně, neboť ten, kdo je důležitý se již ohlížet nemusí. Všichni se ohlíží za ním. Přesto je možné říci, že kariéra pohlcuje životní čas i prostředky. Téměř každý, kdo byl jednou slavný a najednou upadl v zapomnění, hluboce strádá a snaží se znovu dostat do ohniska pozornosti, neboť najednou jako by nebyl, a přitom mu nic nebrání v tom, aby pokračoval v plném životě. Jenže to neumí. Uměl se pohybovat jen v omezené sféře a zapomněl na to, že život je v mnohem bohatší a náročnější. To se týká zejména sportovců, jejichž kariéra končí s věkem a tak mnozí z nich jsou po kariérním věku ztracenými osobnostmi.

Pocit důležitosti plodí pocit moci, a to nikoli proto, že mohu, či umím, ale proto, že donucuji jiné k výkonům, které si pak následně přisvojuji, a tím je vydávám za své.

Každá z oblastí lidských činností má dnes své soutěže. Stále se v něčem soutěží, dokonce i v tom, co žádnou soutěž nepotřebuje. Soutěží se v pojídání buřtů, či koláčů, ve zvednutí činky, zaběhnutí různých vzdáleností, soutěží se ve vědě, i v umění, v tom, kdo vyloudí nejhlubší tón, nebo natočí nejblbější film. Soutěží se na školách o nejlepší prospěch, soutěží se v luštění křížovek, či sudoku a vítěz se stává celebritou. Píší se o něm články, ví se o něm, kdy chodí spát i s kým chodí spát, ví se o něm, zda má zlomený malíček a kdy a s kým byl na večírku. Soutěže vše srovnají, vše má stejnou hodnotu (úder do míčku tenisovou raketou, jako objev v oblasti medicíny), důležité je být soutěžícím a ještě lepší je být vítězem.

Dílo se mediálně vytratí, zůstává jen osoba, o které se píše.

Soutěže kvantifikují nekvantifikovatelné a tak se to, co je nekvantifikovatelné převádí na to, kdo má co, nebo koho rád a zda je ochoten dát tomu svůj hlas. Nejvíce se to projevuje v politických volbách, kdy se hlasuje, i když vlastně nikdo neví pro co, nebo pro koho hlasuje. A tak se spíše někdo vyřazuje, než aby se prosadila idea, kterou ten který reprezentuje (pokud ovšem vůbec nějakou reprezentuje). Když se v preferencích spleteme, vůbec to nevádí. Za čtyři roky dostaneme novou šanci vyjádřit svou přízeň, nebo svou nerozhodnost. Kariéra a snaha o známost podporuje **konfrontaci**, místo aby napomáhala hledání **kompromisu**. V převaze jde o to být vítězem a z této pozice pak být nejen známým, ale především být mocným, tzn. moci diktovat poraženým, určovat svůj životní styl jako něco, co je úspěšné, a proto také hodno následování.

Pokud tedy píšeme o kariéře jako o tom, co by mělo skončit, pak máme na mysli především známost osobnosti a nikoli známost díla, které tato osobnost vytvořila. Vždy v minulosti se vytesávaly sochy významným osobnostem, avšak především proto, že tyto osobnosti vytvořily díla a tak jejich sochy byly a jsou především připomínkou jejich díla, které sehrálo svou roli v dějinách. Na postavě, gestu, obličejí, nebo jménu už tolik nezáleží, i když si ho mnozí pamatují více než své blízké příbuzné.

Kariéra je dosti těsně propojena s fenoménem moci, který se prosazuje především v módu ovlivňování, nebo nápodoby. Jestliže osoba, která dosáhla výsostného postavení, začne toto své stanovisko (vyplývající z polohy, spíše než z postavy) prosazovat a vnučovat jiným, pak se dopouští manipulace, neboť podvědomě mluví: *takto je zapotřebí jednat*. Mnohdy pak ze svého stanoviska vnučuje jiným osobám své hodnoty a algoritmy chování. Jestliže však osoba jen produkuje své jednání, aniž by se jiným vnucovala, ale ostatní v ní vidí vzor a snaží se o jeho nápodobu, pak jde sice také o manipulaci, ale o takovou manipulaci, kdy aktivita nevzchází z kariérního subjektu, ale z ctižádostivosti druhých.

Konečně posledním momentem, který vyjmenováváme a který by měl skončit (i když je jich nepochybně více), je **potřeba nepotřebného**.

Dnešek je postaven na ekonomice a ekonomika svou podstatou je prostředkem pro uspokojování potřeb. Je však jen prostředkem a nikoli cílem. Zákonitosti ekonomiky je možné charakterizovat cyklem výroba, spotřeba a opětovná výroba a opětovná spotřeba. Jakmile výroba a spotřeba nejsou v rovnováze, ať co do kvantity nebo kvality, dochází ke krizím, nebo ekonomickým krachům. Jak se těmto krizím/krachům vyhnout je zřejmé, buď je nutné snížit produkci, nebo zvýšit spotřebu. Tato úvaha je triviální, ale vše závisí na jejím řešení. Sníží-li se produkce, není zapotřebí zaměstnávat mnoho lidí, a tím jim i vyplácet mzdu, takže produkce se dál a dál snižuje, protože spotřeba se dál a dál snižuje, neboť nejsou solventní spotřebitelé, kteří by mohli kupovat zboží. To však neznamená, že se snižují potřeby lidí, kteří by rádi pracovali, aby mohli kupovat a tak uspokojovat spotřebou své potřeby. Tímto narušením rovnováhy roste nespokojenost, případně vznikají i sociální nepokoje. Druhou cestou je cesta zvyšování potřeb, a tím i vytváření prostoru pro další a další produkci. Tato cesta je na první pohled velmi perspektivní, neboť zvyšovat potřeby není nijak nesnadné. Stačí přesvědčit individua, že právě tento jogurt, deštník, nebo automobil, atd. potřebují, i když nemají hlad, ani žízeň, i když bydlí a mají dostatek hygienických

prostředků, i když už několikrát byli u moře na dovolené, i když vědí, že novým, silnějším a elektronikou vybavenějším autem se stejně nedostanou na místo určení rychleji, protože aut je příliš mnoho (jako ostatně všeho zboží v západních civilizacích). Takto se snadno dostane poptávka do rovnováhy s nabídkou a může se dále vyrábět. To je zřejmá cesta dnešní ekonomiky.

Přesto zůstává i nadále několik neřešených, ba dokonce neřešitelných problémů.

Prvním z nich je ten, že do procesu produkce zasahují čím dále tím více nové (polo)automatizované technologie, které vytlačují lidi z procesu výroby a je pro ně zapotřebí hledat jiné uplatnění. To se nejvíce projevuje v takovém odvětví, jakým je zemědělství, kde bylo ještě v první polovině minulého století zaměstnáno 20–30% obyvatelstva, zatímco dnes je v tomto produktivním odvětví zaměstnáno jen 2–3% obyvatelstva, kteří dovedou vytvářet dostatek produktů, či dokonce vyrábět více než je nutné k uživení obyvatel. A to již neuvažujeme o rychle rostoucí populaci na glóbu, která díky technologiím nemůže být zaměstnána také z důvodu vzdělanostní nepřipravenosti pro ovládání moderních technologií. Progres technologií je nesmírný a současně s tím, jak bude věda dosahovat kýmých výsledků zejména v oblasti robotiky a umělé inteligence, lze očekávat, že problém zaměstnanosti v té podobě, jak se zaměstnanost dnes chápe, je nadále neudržitelný.

Další problém vyvážení mezi produkcí a spotřebou spočívá v tom, že musí být vynakládáno čím dále tím více prostředků na to, aby se z nepotřebného stala potřeba. Reklamní a přesvědčovací kampaně se stávají čím dále tím více sofistikovanější, aby byly účinné. Na řadu přichází dokonce i neuroekonomie zjišťující, které neuronální struktury jsou aktivní při reklamách. Potřeby se tak přímo nalévají do mozku a i když člověk má vždy právo veta, přesto velmi často jedná jako loutka na drátku, kterou marketingoví manažeři dovedou až k onomu pultu, kde spočívá výrobek, který sice nepotřebují, ale který si přesto koupí. Pod tímto tlakem se hromadí nepotřebné zboží v domácnostech a lidé se zadlužují u bank, jen aby kupovali, ale už nespotebovali. Dluhy narůstají a banky je vykazují jako zisky, i když předem vědí, že tyto dluhy nikdo nesplatí. A stejně tak, jak se zadlužují lidé, zadlužují se hlavně státy, které nevidí jiné východisko ze své rozpočtové situace, než vydat další dluhopisy, které nejsou ničím kryté, snad jen tím, že napomohou udržet se vládnoucí garnituře u moci o několik měsíců déle.

Tak se prosazuje slogan: *kupujeme, co nepotřebujeme, za peníze, které nemáme, abychom oslnili lidi, které neznáme.*

Spotřební život je jednorozměrný. Ekonomika počítá s člověkem jen jako se spotřebitelem a dokonce i vše další mimoekonomické se převádí na ekonomická kritéria. Tak je tomu se vzděláním, zdravím, uměním, sportem, policejní ochranou i soudnictvím, atd. Ze všeho se stal business. Proto by mělo toto kritérium a zároveň s ním i způsob života, který diktuje, skončit.

A co by mělo nastat?

Na tuto otázku nedokážeme odpovědět jinak, než utopickým sloganem: **Panství pravdy, krásy, dobra a spravedlnosti.**

To je výzva ke každému obyvateli glóbu, aby jednal vždy tak, aby každý jeho čin byl pravdivý, dobrý, krásný a spravedlivý. Nemusí se ohlížet na druhé, jak oni jednají, ale vždy jen na sebe a na své činy, neboť jen za ně nese každý z nás odpovědnost.

EPILOG – II

Tentokrát píšou epilog v první osobě jednotného čísla, na rozdíl od většiny svých textů z posledního období, kdy jsem používal první osobu množného čísla a kdy jsem své texty nepodepisoval (což bylo mnohým kolegům podivné). Bylo tomu tak proto, že jsem nechtěl psát osobní výpověď, ale výpověď, která by (v mé pýše) mohla být výpovědí obecnější, než je jen domněnka, která má svůj původ v individuální mysli. To souvisí také se způsobem mé práce s myšlenkami mnohých filosofů. Jsou ve všem, co jsem napsal, přítomné, i když, omlouvám se, ne vždy s přesně určeným autorstvím (případně také s přesnými citacemi, jak se na vědecko-filosofické dílo sluší). Tím se také stalo, že v mé mysli se vše nějak pospojovalo a již delší dobu přesně nerozeznávám mezi tím, nakolik jen a jak exaktně zprostředkovávám myšlenky někoho jiného, a tím, co je mým přídavkem, či zda to vše vytrysklo jako původnost v mé mysli. To je také jedním ze závažných důvodů, i když snad ne tím nejdůležitějším, proč jsem své texty nepodepisoval. Neukrýval jsem se do anonymity, dohledat mne jako autora bylo vždy poměrně snadné, ale jen jsem si nechtěl něco přivlastnit. Je vždy velmi obtížné říci, nakolik má ta která myšlenka konkrétního autora a nakolik autor tu kterou myšlenku. A to se nejedná jen o mne. Myšlenky jsou všeobecné a vlastnit je není možné. Tím nechci nikoho od ničeho, tedy ani od výtvarného autorství, ani od přijetí honoráře zrazovat. Jde o můj postoj, ke kterému jsem dospěl a pokud mohu, řídím se jím.

To, co jsem sepsal je mou cestou světem filosofie. Rád bych pokládal sám sebe za filosofa, a nikoli za filodoxa, abych využil Platonovo rozlišení, které uvádí na konci 5. knihy své *Ústavy*. Má cesta k filosofii byla zdlouhavá a téměř (i když se to obávám říci) osudová.

Když mi bylo 19 let, pracoval jsem v chemické továrně a jednou prasklo potrubí a zcela mne postříkalo louhem sodným. Naštěstí byla poblíž kád' s pitnou vodou, do které jsem strčil hlavu a smyl louh z obličejů, ale nemohl jsem bolestí otevřít oční víčka, takže jsem měl zasažené oči. Odvezli mne do nemocnice, ale neviděl jsem. Nebyl jsem z toho nikterak rozrušený, protože už tehdy jsem věděl, že Homér (snad) byl slepý, a přesto viděl dále než mnozí vidoucí. Jeho svět byl barvitější a dramatictější než ten, který jsem já ve své nevědomosti vidával až dosud. To byla pro mne útěcha. Asi po týdnu léčby se mi zvolna vracel zrak, ale s tím, jak se vracel, přestával jsem vidět, byl jsem opět v běžném vidění všednosti.

Mé opravdové (vnitřní) vidění se mi postupně navracelo až na fakultě díky mým kantorům, kteří mi pomáhali odkrývat to, co je skryto za textem, to, co je hodno vidění. Děkuji jim a nejen jim, ale také těm, s kterými jsem spolupracoval a debatoval a kteří měli své vize a pomáhali mi i dalším adeptům filosofie k vidění/věděni.

V dnešní filosofii se nad to velmi využívá, až zneužívá mínění, či myšlenek jiných a sleduje se, co ten který předchůdný velikán sdělil, kdy a v jaké souvislosti ono sdělení sepsal, kým a čím byl ovlivněn; a již mnohem méně jde o vlastní vyjádření postoje filosofa, i když, jak si plně uvědomuji a jak již jsem poznamenal, je velmi nesnadné v myšlence identifikovat sebe sama. Takto budované filosofické myšlení nepřekračuje rovinu syntézy aprehenze a myšlenky se pak od sebe odlišují jen rafinovanou větní stavbou, avšak nikoli novostmi. Syntéza aprehenze je jen hromaděním myšlenek citací a výkladů, nikoli však budováním vlastního filosofického postoje a jeho sdělením. Je sice možné, že filosof se může do detailu ztotožnit s názorem jiného filosofa, zvláště když jde o velikána, jemuž mnohdy již jen porozumět vyžaduje velkou míru abstrakce a intelektuálních sil, případně i osvojení si jeho jazyka a intencí jednotlivých pojmů, takže pak již nezbyvá dosti sil na vlastní postoj. Filosof se takto k někomu jen přiřazuje. To je častý jev zejména u mladých adeptů, kteří jsou povětšinou někým zaujatí, či zajatí a pohlčení. Stávají se sice znalci díla určitého filosofa, ale zároveň jsou v mnohem nesamostatní, neboť jsou vedení a někdy i zaváděni do dějů odehrávajících se v cizích myslích. Takto se sice rodí porozumění, ale nikoli tvorba.

Pochopil jsem filosofii jako tvorbu světa ve své mysli; tvorbu, která nesmí být libovolná, ale koherentní, nesmí být dílčí, ale vždy je za ni, i když někdy implicity, nutné myslit celek světa a tento celek musí být obecninou, která vystihuje podstaty a jejich dynamiku. Tato tvorba světa v mysli může vycházet z předchůdných staveb jiných filosofů, ale vždy jen jako inspirativních zdrojů, neboť za svět mé mysli nemůže odpovídat nikdo mimo mne, ať již cituji jiné a opírám se o ně.

Snažil jsem se vyslovit v nejobecnější formě k tomu, co je za epifaniemi bytí v podobě jsoucen, případně jaká pravidla řídí výstavbu jsoucen. To vše je velmi obtížné k zahlédnutí omezeným intelektem, i když jednou z mých výchozích tezí je ta, která se týká soubytí bytí a myšlení. V intelektu, v mysli by tedy měl být svět bytí i jsoucen vždy již nějak obsažen. Jak se však k němu dostat, když žijeme v každodennostech a jsme jimi vedeni k starostem nebo bezstarostnosti, k ohledům, či k bezohlednosti? Domnívám se a tvrdím, že se nejde tohoto úkolu zmocnit jinak než tím, že budu prozkoumávat pohyby,

či operace mého myšlení, a že budu neustále dávat pozor na všechny odchylky a vybočení jeho pohybu každodenním zatížením, že budu zčišťovat svou zkušenost a budu se snažit vyvodit z toho, co je ve zkušenosti individuální, něco obecného, co je vlastní mnohým podstatám.

Takto se to snadno stanoví, ale cesta uskutečnění je již mnohem obtížnější. Snažil jsem se a doteď se velmi snažím oprostít se od ve-zdejšnosti a nechat myšlení, aby ono samo vypovídalo o jednotlivých tématech. Svůj úkol jsem pak spatřoval v tom, abych tyto výpovědi zaznamenal a sestavoval do celku a svůj přínos pak spatřuji v kritickém poměřování automatismu výpovědi mého myšlení, tzn. zda tyto výpovědi odpovídají celku, zda výpovědi o jedné části nejsou kontradiktorické k jiným výpovědím o jiných částech celku; a také v tom, abych nesklouzával k příkladům, či ilustracím, ale udržel co největší míru obecnosti (i když ilustrace používám jako prostředek k přiblížení výkladu čtenáři, nebo posluchači).

Nevím, zda se vše zdařilo, tak jak to má být, avšak pro mne bylo odměnou ono soustředění při práci nad textem, či ony úniky do pozorovatelské pozice svého myšlení.

Prezentace takto vytvářeného názoru není žádným úsilím o formování světa, ale je jen bez-ohlednou prezentací. Neohlížím se na názory kritiků, pokud mne neinspirují k další práci. S nikým nesoutěžím a nepřízpůsobuji se hodnocením. Snažím se podat sebe sama, svůj vnitřní svět a snažím se také tak žít i s tím, že o tomto svém světě informuji studenty, nebo čtenáře. Snad některé z myšlenek by mohly být i pro ně inspirací, ale nikdy ničím více než startovním bodem pro jejich vlastní práci nad jejich názorem. Nečekám na žádné ocenění, ani na žádný honorář. Dělán jen to, čím sám jsem, nebo se o to alespoň ve stáří snažím. Tím nechci říci, že se mne nedotýkají vnějšnosti. Dokonce mne mnohdy velmi pobuňují, avšak již dávno jsem si pro sebe zvolil životní heslo: *Nechci svět měnit, ale chtěl bych mít dostatek sil na to, aby svět nezměnil mne.*

Výše uvedené je vše, k čemu jsem dospěl studiem i mnoha úvahami (a bylo jich vskutku mnoho). To mi snad umožňuje zpětně se podívat na některá z mých předchozích tvrzení. Proto snad filosofové vše domýšlejí a dospívají k ucelenému systému až ve svých závěrečných životních fázích (pokud nemají v dřívějších obdobích geniální intuitivní prozření). Předtím je zapotřebí projít mnohými regióny budování světa v mysli a vytvářet o nich koherentní tvrzení, avšak až teprve tehdy, až se pohled obrátí a až to, co jest a to, jak to, co jest bytuje, se dostane do popředí a vytvoří základ myšlenkové tvorby, je možné dospívat k definitivním náhledům na v mysli vybudovaný

system světa. To jistě neznamená, že vše předchodí by bylo negováno, ale jen to, že je možné vše předchodí znovu proměřit kritériem celku (či kritériem ontologickým) a zařadit na místo, jež oněm předchodícím studiím, které nutně byly dílčími, přináleží. A až teprve tehdy je také možné znovu se pročitat díly jiných a sprádat nad nimi své náhledy, které teď již mohou být kritickými, když dříve byly mnohdy nechápajícími.

Takto vybudovaných světů v myslích filosofů může být více a mohou být pestře vyjádřitelné. Domnívám se, že přes veškerou variabilitu toho, co sdělují, mají společný základ, kterým nutně musí být bytí a možnost jeho poznání. A jestliže bytí nutně jest, pak odlišnost tvoří jen poznání bytí. V tom tkví variabilita přesvědčení, které je svědčením, a tudíž i svědectvím.

Chci rovněž vyslovit přesvědčení, že zejména v jistých souvislostech je potřeba filosofování stále velmi živá, a že se filosofie nevyčerpává. Stále se objevují nové podněty, které je zapotřebí velmi bedlivě zvažovat a které se přímo dovolávají filosofů. Já sám jsem se ubíral cestou, která je vyznačena lidským myšlením a jeho poznávací mohoucností. Velkou inspirací na této cestě je momentálně mnohé, co se odehrává v kognitivní vědě, která sama již svým předmětem přímo vyžaduje další epistemologický krok, či posun v oblasti poznávání. Nechci zde poukazovat na všechny souvislosti, ale jen vyjádřit přesvědčení o nutnosti velké syntézy v tomto regionu bytí. To však není jediné pole, kde by se měly soustředit síly filosofického uchopení všeho objevivšího se. Dalšími jsou nesporně iniciace v oblasti kvantové fyziky, které přímo vyžadují metafyzická zkoumání, která by mohla přispívat k objasnění toho, co to jsou jsoucna a jak jsoucna bytují. Jiný stimul nesporně přichází z oblasti turbulence společenských procesů vyzývajících po dějinném propátrávání a pochopení dneška a jeho místa v dějinách, či odkazech k dějinnu. To vše otevírá před filosofií nejen možnosti dalších posunů, ale také naléhavou výzvu, před níž nelze utéci.

Tyto oblasti filosofického bádání vyžadují originalitu, která bude vystavěna na znalostech a průhledech. Původnosti se však lze jen s obtížemi dobat. Snad jedinou cestou je náhled absolutna a k tomu, domnívám se, nevede jiná cesta než ta, že si nás absolutno vybere. Musíme však mít na paměti, že absolutno si vybere jen připraveného. Takže epilog mohu zakončit slovy Hamletovými:

„...být připraven, jen na tom záleží...“

Pstružina Karel